

ציפורנית גדולת-שיניים נתגלתה באפרת, לאחר כ-40 שלא אותרה בשדרת ההר

יהונתן רונס - לפנים תלמיד ישיבת הר-עציון, אלון שבות -

yonatanroness1@gmail.com

צילום: חברי חוג כלנית

תקציר: אתר חדש של המין הנדיר והאדום - **ציפורנית גדולת-שיניים** התגלה באזור העיר אפרת אשר בגוש עציון ביהודה. מין זה לא אותר בהרי יהודה והשומרון מאז 1981. על תפוצתה והמאפיין אותה בכתבה זו.

=====

תיאור המציאה

במאי השנה במהלך הליכה בחורש באפרת שמתי לב לציפורנית שהסבה את תשומת ליבי, לאחר חיפוש קצר, הבנתי שזהו המין הנדיר **ציפורנית גדולת-שיניים** *Silene macrodonta*. אשר לא אותר בהרי יהודה כבר קרוב ל-35 שנה.

ציפורנית גדולת-שיניים , צמחים יבשים בעלי גביע פורה המפזר את הזרעים לאט לאט תוך כדי נענוע לאורך חודשי הקיץ, צולם במחצית חודש מאי 2023, יהונתן רונס © .

תפוצה

ציפורנית גדולת-שיניים הוכנסה לפלורה-פלשתינה בעקבות שני איסופים של המין, אחד מהאיסופים בגבולות ישראל היום: ב-1906 אסף ג. דינסמור בירושלים על יד חומות העיר העתיקה באזור שבנוי כיום, וכן הצמח נאסף מעמק המצלבה.

כעבור כ-80 שנה המין נאסף מחדש ע"י א.פרגמן-ספיר בהר בעל-חצור בשנת 1986. מאז המין לא אותר שם בשנית. בשנת 1981 נמצא הצמח ע"י א. שמידע בהר גילה על גבי מדרון קרטוני במפנה דרומי על תצורת כפר-שאול, אך נכחד במהירות ומאז לא אותר שנית.

עיון במקומות הימצאות האוכלוסיות בעבר וכן בזו הנוכחית, במפות הגיאולוגית של ישראל, מגלה שבשדרת ההר רוב האוכלוסיות מופיעות במחשופים המשויכים לתצורת כפר-שאול (מלבד זאת מהעיר העתיקה) הבנויה גיר רך קרטוני. הדבר בולט במיוחד באוכלוסיה באפרת המופיעה על רצועה מחשוף דקה של תצורה זו.

ציפורנית גדולת-שיניים מחולות אכזיב צפונית לנהריה, 13.4.2013 צילם שיר ורד © (משמאל) ושלוש התמונות מימין צילם עוז גולן ©.

ב-2010 המין אותר ע"י ש. ורד בחולות קיסריה אך הוגדר כמציאה אפיזודית ולא זכה להתייחסות מפורטת. ב-2013 נמצאה אוכלוסייה גדולה של המין בחולות אכזיב ועל כך נכתב מאמר לכלנית (גולן ופרגמן-ספיר 2015) - "ציפורנית גדולת-שיניים: מציאה בוטנית מפתיעה מחופי נהריה-אכזיב". באזור אותרו מספר אוכלוסיות כולן גדלות בבית-גידול חולי בקרבת חוף הים. ב-2017 אותרה אוכלוסייה נוספת של המין במישור החוף, ע"י ב. שמש בתחומי העיר נתניה. אוכלוסייה נוספת נמצאה בשנת 2017 בחוף קיסריה על ידי שיר ורד.

מציאת המין מחדש בהרי יהודה מחזירה את תפוצת המין אל בית גידולו ההררי שם הוגדר לראשונה בארץ ומזמינה השוואה מדוקדקת יותר, בין אוכלוסיות החוף לאלה של ההר, שאנו מקווים לבצע בעונה הבאה.

תיאור הצמח

(נכתב ע"פ שמידע וחב. 2011 ועל-פי גולן ופרגמן-ספיר 2015)

ציפורנית גדולת-שיניים משתייכת לסקציה Conoimorpha בסוג ציפורנית המתאפיינת בריבוי עורקים על הגביע (מעל לעשרה עורקים האופייניים למינים בשאר הסקציות בסוג). בישראל מיוצגת סקציה זו ע"י **ציפורנית מעורקת** (20 עורקים), **ציפורנית מחורטת** (30 עורקים) ו**ציפורנית גדולת-שיניים** (60 עורקים).

הגובה הממוצע כ- 10 ס"מ. הצמח מסתעף בעיקר בחלקו המרכזי והעליון ונושא מעל 5 (12) פרחים בממוצע. העלים נגדיים, אזמלניים, מחודדים, גביע הפרח צינורי ועליו 60 עורקים עדינים וצפופים (סימן הזיהוי החשוב ביותר של צמח זה), הוא בלוטי ולעיתים נדבקים אליו גרגירי חול ואדמה, שיני הגביע ארוכות כמחצית מאורך צינור הגביע (לפי תיאור המין הפורמאלי) או פחות מכך (בארץ), הגביע גלילני בשלב הפריחה וביצני עם

הבשלת הפרי. כותרת הפרח ורדרדה, לה חמישה עלי כותרת מפושקים, כל אחד מחולק לשתי אונות מעוגלות, כמו כן יש 10 קשקשי כותרת במרכז הפרח.

גביע פורה וזרע מגומם במבט-צד של ציפורנית גדולת-שיניים. הגביע מכוסה שערות בלוטיות ובעל 60 (!) עורקים דקיקים הפרושים לאורכו, צילם עוז גולן ©

בית הגידול

הציפורנית גדולת-שיניים מופיעה באפרת בבתת סירה קוצנית, על אדמת קירטון חרסיתית, מתצורת כפר שאול. האוכלוסייה משגשגת בנקודה מסויימת, שם צפיפות הפרטים חריגה במעורב יחד עם ציפורנית לילית. בשאר השטח מופיעה בדגם של פרטים בודדים. כל השטח בו נצפו פרטים אינו גדול מחמישה מ"ר.

שמירת טבע

האוכלוסייה גדלה בקצה חורשת אורנים ובצמידות לכביש והפגיעות שלה גבוהה. זרעים נאספו לגיבוי האוכלוסייה, ויידוע למועצת אפרת ייעשה.

איזור גוש עציון וקריית ארבע שופע מינים נדירים, הן רליקטיים המשקפים את האקלים הקר ששרר בעבר באזור (**צללית החורש, כרכום החרמון ת.מ. א"י, ורוניקה קיסוסית**), והן מינים של חקלאות מסורתית שעוד נפוצים בשדות הערבים (**סיגל צנוע, שום שעיר ת"מ עקר, זהבית שעירה, שום לבן-קליפות**). עם התפתחות האזור, האיום על הצומח והמערכות האקולוגיות גובר, וסיכוי גבוה שרבים מן הצמחים לא ישרדו את האורבניזציה של האזור.

ספרות

גולן ע. ופרגמן-ספיר א 015. ציפורנית גדולת-שיניים: מציאה בוטנית מפתיעה מחופי נהריה-

אכזיב. כלנית 2. <http://www.kalanit.org.il/?p=3958>

[קישור עדכני, הקישור המקורי לא תקין]:

<https://web.archive.org/web/20150829080500/http://www.kalanit.org.il/ind/ex.php/3958>

שמידע א פולק ג ופרגמן-ספיר א 2011 הספר האדום - צמחים בסכנת הכחדה בישראל.
כרך ב'. הוצאת רשות הטבע והגנים.

מימין(1,2): ציפורנית גדולת-שיניים מאוכלוסיית חולות אכזיב, אפריל 2010, צילם שיר ורד ©
משמאל(3,4): ציפורנית מחורטת, מאותה קבוצה של צ. גדולת-שיניים אך בעלת 30 עורקים בגביע,
מצפה-יאיר, 15.4.2003 צילם עוז גולן ©.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

**לציטוט: רונס י 2024 ציפורנית גדולת-שיניים נתגלתה באפרת, לאחר כ-40 שלא
אותרה בשדרת ההר. כתב-עת "כלנית", 9.**

=====